

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧОРТКІВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПІДПРИЄМНИЦТВА І БІЗНЕСУ

КОЗАК Наталія Василівна

**ВПЛИВ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ НА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ
ГРОМАДИ/ IMPACT OF THE SYSTEM OF LOCAL TAXES AND FEES ON
ENSURING THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF THE TERRITORIAL
COMMUNITY**

спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок

освітньо-професійна програма – Фінанси, банківська справа та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**Виконала студентка групи
ФМСзчм-21
Козак Н.В,**

**Науковий керівник:
д.е.н., проф. Дем'янишин В.Г.**

Кваліфікаційну роботу
допущена до захисту
_____ 20__ р.

Зав. кафедри
к.е.н., доцент Дерманська Л.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ.....	6
1.1. Місцеві податки і збори як економіко-правовий інструмент в бюджетній системі України.....	6
1.2. Особливості механізмів впливу місцевих податків і зборів на фінансову стійкість територіальних громад	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	15
2.1. Оцінка структури і динаміки надходжень податків і зборів у місцеві бюджети.....	15
2.2. Фінансова стійкість територіальної громади: аналіз показників впливу податків і зборів.....	22
РОЗДІЛ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗАСОБАМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	29
3.1. Досягнення фінансової стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану: фіскальний аспект.....	29
3.2. Зарубіжний досвід підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів й його проектування у вітчизняні реалії територіальних громад.....	34
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку публічних фінансів України простежується масштабна трансформація системи місцевого самоврядування і підвищеними вимогами до територіальних громад щодо їх відповідальності за власний економічно-соціальний розвиток. Ще більшої вагомості дані процеси набули із запровадженням воєнного стану в країні, тому що саме громади стали первинної ланкою життєзабезпечення населення, надання першочергових базових послуг і підтримки економічної активності.

Фінансова стійкість громади реалізується через здатність акумулювати необхідні фінансові ресурси в достатній кількості і стабільно ефективно управляти ними орієнтуючись на стратегічний розвиток. Велику частину таких ресурсів формують саме місцеві податки і збори, що індукують економічну активність, автономію і стабільність територій. З огляду на це дослідження їх впливу на фінансову стійкість громади є надзвичайно актуальним, має теоретико-практичну цінність.

Проблеми ефективності місцевого оподаткування займались вітчизняні та зарубіжні науковці. Зокрема Т.Буй й О. Ковальчук досліджували дану категорію в контексті підсилення власних доходів бюджету. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо адміністрування місцевих податків і зборів досліджували у своїй праці група авторів О. Гетманець, А. Чорна, І. Сядриста. В контексті збільшення фінансової спроможності громад вивчали місцеве оподаткування О. Дубинська й Г. Ісанишина. Серед іноземних науковців варто відзначити дослідження Р. Берда, що впроваджував субнаціональні податкові системи для посилення децентралізації. Мобільність податкової бази та її вплив на фіскальні процеси досліджували Т.Лі і С. Паті. Рекомендації щодо реформування місцевого оподаткування пропонував у працях М.Ортон.

Метою дослідження є комплексне теоретико-емпіричне обґрунтування впливу місцевих податків і зборів на фінансову стійкість територіальної громади.

Дослідження передбачає виконання таких завдань:

- окреслити теоретико-правові підходи до сутності місцевих податків і зборів і фінансової стійкості територіальної громади;
- визначити особливості механізмів впливу місцевих податків і зборів та рівень фінансової стійкості громади;
- здійснити оцінку структури та динаміки місцевих податків і зборів у місцеві бюджети;
- дослідити роль місцевих податків і зборів у формуванні місцевого бюджету та визначити показники фінансової стійкості на прикладі Чортківської ТГ;
- проаналізувати зарубіжний досвід для виявлення дієвих інструментів підвищення фінансової стійкості громад;
- запропонувати шляхи удосконалення системи місцевого оподаткування для зростання фінансової стійкості громади.

Об'єктом дослідження є місцеві податки і збори як елемент системи місцевого оподаткування.

Предметом дослідження є роль та вплив місцевих податків і зборів на досягнення фінансової стійкості територіальних громад.

Методологічна основа кваліфікаційної роботи складається із сучасних та ефективних наукових методів. Для формування теоретичних засад дослідження суті місцевих податків і зборів використовувався метод системного підходу та логічного узагальнення. Порівняльно-аналітичний метод сприяв визначенню ролі місцевих податків і зборів у доходах громади та виявленню тенденцій динаміки й змін у обсягах надходжень. Метод статистичного аналізу використано для оперування фактичними даними про надходження місцевих податків і зборів у Чортківській ТГ. Для візуалізації результатів аналізу показників використано графічний метод. Метод кейс-аналізу був використаний у ході вивчення практичного прикладу податкових надходжень на місцевому рівні Чортківської ТГ. Для формування рекомендацій

вдосконалення системи оподаткування на місцевому рівні і зміцнення фінансової стійкості громад використано прогностичний метод.

Інформаційною базою стали офіційні документи Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, статичні дані, річні звіти Чортківської міської ради, праці вітчизняних та зарубіжних науковців, матеріали аналітичних центрів й міжнародних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у проведенні комплексної оцінки впливу місцевих податків і зборів на фінансову стійкість територіальної громади, окресленні ключових чинників їх впливу за умов війни, розробці авторських рекомендацій щодо інноваційного покращення місцевого оподаткування в напрямку підвищення фінансової стійкості громади.

Практична значимість визначається отриманими результатами та можливістю їх використання органами місцевої влади для покращення політики оподаткування на місцевому рівні, підвищення ефективності бюджетного планування та забезпечення фінансової стійкості громади. Надані рекомендації можуть стати основою для дієвих управлінських рішень у напрямку стратегічного розвитку громад.

На основі проведеного дослідження опубліковано тези доповіді на тему «Місцеві податки як інструмент забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад» у Збірнику тез доповідей XVI студентської науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти стійкого розвитку економіки України», м. Чортків, 17 травня 2025 р. та тези «Механізми підвищення ефективності податкового менеджменту на місцевому рівні» у Збірнику тез доповідей XVII студентської науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти стійкого розвитку економіки України», м. Чортків, 20 листопада 2025 р.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота містить 3 розділи, загальні висновки, список використаних джерел з 45 пунктів, 9 рисунків та 13 таблиць, додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

1.1. Місцеві податки і збори як економіко-правовий інструмент в бюджетній системі України

За нинішніх умов трансформаційних процесів у сфері публічних фінансів зростає вагомість ролі місцевих податків і зборів в напрямку забезпечення дохідної частини бюджетів та як ключового інструменту досягнення фінансової автономії територіальних громад. Функціонал системи місцевого оподаткування розширюється і включає не лише мобілізацію коштів в бюджети, але й право громад впливати на економічну поведінку суб'єктів господарювання, інвесторів, будуючи власні стратегії фінансово-економічного розвитку. Бюджетна система України під дією реформ євроінтеграційних процесів й воєнної економіки потребує новітніх підходів до обрання фіскальних пріоритетів та рішень для зниження дисбалансу видаткових зобов'язань і надходжень як основи підвищення фінансової спроможності.

Дослідження ролі місцевих податків і зборів в напрямку досягнення фінансової стійкості територіальної громади, доречно розпочати з правової сутності місцевого оподаткування.

Правова основа функціонування системи місцевих податків і зборів окреслена в Податковому кодексі [31] та Бюджетному кодексі [5], які визначають основні аспекти встановлення податків і зборів на рівні громад, порядок їх адміністрування, розподілу доходів. Правові норми встановлюють перелік компетентностей Державної податкової служби (реєстрація платників податків, строки подачі звітності, відповідальність за порушення законодавства тощо), а також передбачає поле для самостійних рішень на місцевому рівні (ради можуть встановлювати певні ставки у межах діючого законодавства, вводити стимули у формі пільг тощо). Це сприяє формуванню ефективної правової

архітектури єдиної державної системи оподаткування й диференціації на місцевому рівні.

Саме прийняття Податкового кодексу у 2011 році стало початком важливих інституційних змін та нового правового підходу до системи місцевих податків і зборів. Провідні трансформації полягали у скасуванні певних видів місцевих податків і зборів (дозволу на розміщення об'єктів торгівлі, комунального податку, ринкового збору) та введенні оновлених фіскальних інструментів, таких як податок на нерухоме майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір. Дані перемини адаптували місцеву систему оподаткування до нових фінансово-економічних умов. В подальшому, податкова реформа 2015 року внесла ще більш масштабні зміни до податкової моделі на місцевому рівні.

Внаслідок реформ впроваджено податок на майно, який акумулює такі складові: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, плату за землю. Також, стаття 10 ПКУ містить перелік сучасних місцевих зборів: збір за місця паркування транспортних засобів, туристичний збір [31].

Окреслимо позитивні зміни від податкових новацій у системі місцевого оподаткування:

- відміна збору за першу реєстрацію транспортного засобу, адже він був неефективним. На зміну запроваджено транспортний податок, як елемент податку на майно;

- відміна збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності, оскільки він не приносив бажаного результату щодо наповнення бюджетів;

- плата за землю із загальнодержавних податків перейшла до складу місцевих;

- зниження обсягу неоподаткованої площі для визначення податку на нерухоме майно;

- реформування спрощеної системи оподаткування (чотири групи платників податку, збільшення максимального розміру доходу).

Проведені правові реформи поряд із децентралізацією мали на меті посилити саме фінансову спроможність територіальних громад через передачу частини повноважень і доходів.

На практиці такі підходи сприяють зростанню питомої ваги власних доходів у місцевих бюджетах та незалежності від трансфертів з місцевого бюджету.

Цей факт підтверджують аналітичні показники за 2013-2022 роки, відповідно до яких частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів становила у середньому 22,7% [25]. Проте, у 2022-2024 р. дещо знизився цей показник. Пов'язано це із воєнним станом, введеним через військову агресію росії, що спричинило запровадження часткових податкових пільг, зниження спроможності справляння податків на окремих територіях тощо.

Наведені зміни у системі оподаткування засвідчили підвищення значення місцевих податків і зборів у фіскальному просторі як держави, так і громади зокрема. Це зумовлює, для більш ґрунтовного розуміння ознак і функцій, окреслити суть досліджуваних понять. Вважаємо, що доцільно розпочати із обґрунтування дефініції та характеристик основоположних категорій, а саме "податки" й "збір".

Продовжуючи вивчення правових основ системи оподаткування зазначимо, що Податковий кодекс України визначає податком безумовний та обов'язковий платіж до конкретного бюджету на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до даного Кодексу [31].

Тоді як поняття "збір" називають "обов'язковий платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій"[31]. Разом з даними чіткими трактуваннями, змушені констатувати відсутність тлумачення місцевих податків і зборів як фінансово-економічної категорії.

Щодо наукових дискурсів, досліджувана категорія є актуальною в питаннях окреслення сутності (табл.1.1).

Таблиця 1.1.

Суть місцевих податків і зборів за сучасними науковими поглядами

Автор(и)	Трактування поняття
Н. Бак	Місцеве оподаткування визначається як сплачені юридичними та фізичними особами місцеві податки та збори, що в повному обсязі надходять до місцевих бюджетів
Р. Волощук	Місцеве оподаткування охоплює місцеві податки та збори, які вирішують основні завдання органів місцевого самоврядування шляхом формування фінансових ресурсів для задоволення локальних потреб
Н. Грапко, А. Жаворонок	Місцеве оподаткування є складовою частиною податкової системи держави і має відповідати інтересам органів місцевого самоврядування, оскільки є самостійним джерелом доходів місцевих бюджетів
А. Овчинніков	Місцеве оподаткування складається з податків і зборів, які справляються в установленому законами України порядку і частково або повністю формують місцеві бюджети
В. Є. Шевчук, Н. М. Голдиш	Сутність місцевого оподаткування полягає у забезпеченні органів місцевої влади фінансовими ресурсами для здійснення функцій, передбачених Конституцією України та іншими законодавчими актами
О.М. Десятнюк	Місцеві податки і збори - механізм забезпечення доходної частини місцевих бюджетів в умовах децентралізації: “місцеве оподаткування ... в умовах фінансової децентралізації ... є цілісним теоретико-практичним підходом до формування власних доходів місцевих бюджетів
І.В. Петрова	Місцеві податки і збори - сукупність податкових платежів, встановлених Податковим кодексом України, які можуть встановлюватися місцевими радами (міськими, сільськими, об'єднаних територіальних громад) в межах граничних ставок” і відіграють суттєву фінансову роль у доходах місцевих бюджетів

Джерело: складено автором на основі [2; 8; 1; 37;11;27]

Вивчені наукові підходи дають змогу відслідковувати еволюцію та багатогранність системи місцевого оподаткування. Акцентуючи на різних особливостях, сучасні українські дослідники сходяться в одному аспекті, а саме в тому, що місцеві податки та збори є ключовим засобом для формування фінансової автономії територіальних громад.

Загалом, наукові трактування розділились за трьома напрямками. Деякі науковці розглядають місцеве оподаткування крізь фіскальні засади податків і зборів, як джерело наповнення бюджету. Інша група дефініцій приналежна до функціонального призначення місцевого оподаткування, тобто розглядається як інструмент реалізації повноважень органів місцевого самоврядування та

завдань щодо виконання соціально-управлінських функцій. Також мають місце позиціонування місцевих податків та зборів як елементу податкової системи держави, які при цьому є фундаментом незалежності бюджетів громад.

Порівняння напрямків трактувань досліджуваного поняття свідчить про зміщення акцентів від лише фіскального значення до широкого бачення регуляторного потенціалу місцевих податків і зборів. Важливим є те, що сучасний науковий дискурс обумовлений також контекстом воєнного стану і саме це спричинило пошук нових підходів до адміністрування податків з метою досягнення оптимізації в прагненні підтримати платників податків в умовах війни та підвищення ресурсної бази громад, вдосконалення міжбюджетного вирівнювання.

Отже, узагальнивши наукові підходи до трактування сутності місцевих податків та зборів, можемо вивести власне бачення дефініції категорії. Вважаємо, що місцеві податки і збори є інструментом стратегічного управління розвитком територіальних громад, який застосовується крізь обов'язкові та встановлені державою платежі, що справляються на території відповідної громади і направляються до місцевого бюджету для забезпечення фінансової автономії та стабільності розвитку.

1.2. Особливості механізмів впливу місцевих податків і зборів на фінансову стійкість територіальних громад

Досягнення фінансової стійкості з урахуванням норм законодавства України є одним із провідних завдань органів місцевого самоврядування в контексті розвитку територіальних громад. Фінансова стійкість дає змогу органам влади місцевого рівня будувати стратегію економіко-соціального розвитку громади, підвищувати якість надання послуг й життя населення загалом. Разом з цим зростає і відповідальність органів місцевої влади за прийняті ними рішення і застосовані дії. Питання фінансової стійкості стало

об'єктом наукових досліджень з виникненням фінансової кризи у 2008 році. З проведенням децентралізації та появою територіальних громад, концептуальні засади стійкості почали розглядатись в контексті ролі органів місцевого самоврядування в пристосуванні до фінансових загроз. Під фінансовою стійкістю територіальної громади розуміється збереження фінансового достатку.

Таблиця 1.2.

Визначення сутності поняття фінансової стійкості територіальної громади науковцями

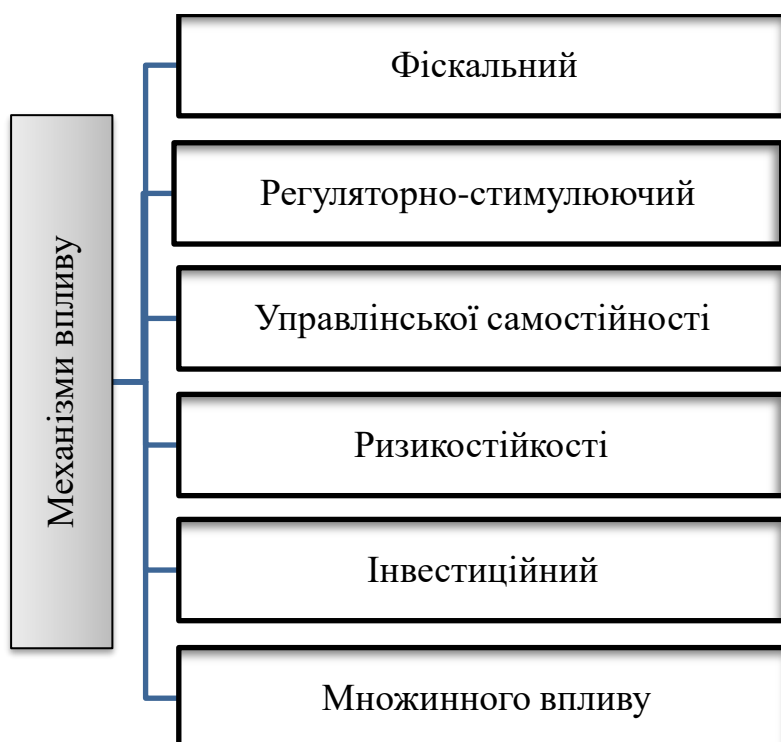
Автор/джерело	Визначення
М. Пітюлич та ін.	відображає їх здатність ефективно управляти своїми фінансовими ресурсами, забезпечувати сталі надходження до бюджету та виконувати свої соціальні та економічні функції.
Г. Возняк та ін.	вимагає комплексного підходу, що охоплює ефективне фінансове планування, розроблення й імплементацію стратегічних проєктів, розвиток економічного потенціалу і залучення інвестицій, контроль й аудит фінансових операцій, партнерство з державними і міжнародними організаціями та активну участь громадян у бюджетному процесі. Ці заходи допомагають забезпечити фінансову стійкість територіальних громад, сприяють їхньому розвитку і процвітанняю.
І. Камінська	здатність стабільно за рахунок внутрішніх фінансових ресурсів забезпечувати розвиток у довгостроковій перспективі, тобто бути платоспроможним за умови дотримання такого співвідношення між власними та позиковими фінансовими ресурсами, при якому за рахунок власних засобів вирішуються давні та нові проблеми у забезпеченні розвитку.
А.Славкова	фіскальний потенціал місцевих бюджетів, що включає місцеві податки і збори.
О. Копилюк та О. Музичка	достатність доходів громади для забезпечення поточних і перспективних витрат із урахуванням потенціалу розвитку або здатність до відновлення позитивних тенденцій, параметрів і фінансово-економічних показників для проблемних та депресивних територіальних громад
М.В. Дубина	показник фінансової незалежності та спроможності місцевих органів самоврядування забезпечувати витрати на послуги й інвестиції за рахунок власних і стабільних джерел доходів (при мінімальній залежності від непередбачуваних трансфертів)
Західна О. Р., Дубик В. Я., Даниляк Я. А.	датність бюджету громади покривати планові видатки, утримувати збалансованість бюджету та фінансувати першочергові функції місцевого самоврядування протягом планового періоду

Джерело: складено автором на основі [28; 7; 19; 32; 20; 12; 15]

При дослідженні сутності поняття фінансової стійкості громади, доцільним є порівняти його із подібними, такими як фінансова стійкість бюджету і органів місцевої влади (табл. 1.2.).

Аналізуючи наукові підходи до визначення поняття фінансової стійкості територіальних громад засвідчив, що це багатокomпонентна категорія, що охоплює забезпеченість ресурсами, здатність ефективно управляти фінансами, незалежність та довгострокову можливість розвитку. Одна група науковців визначає фінансову стійкість як здатність громади стабілізувати доходи й покривати видатки планові. Інші фахівці акцентують увагу на якісному фінансовому плануванню та впровадження інноваційних проєктів.

Таким чином, можемо трактувати фінансову стійкість територіальної громади як сукупність фіскальної спроможності та збалансованість бюджету, що включає здатність покривати необхідні витрати, фінансову незалежність, інституційну й управлінську спроможність щодо фінансового управління, стратегічного планування і контролю.

Рис. 1.1. Механізми впливу місцевих податків і зборів на фінансову стійкість територіальної громади

Джерело: розробка автора

За сучасних умов децентралізації фінансова стійкість територіальної громади є здатністю місцевого самоврядування досягати стабільності доходів бюджету, поставлених стратегічних завдань, й забезпечувати стійкість до зовнішніх шоків: економічних, демографічних, безпекових.

Основоположним джерелом фінансової стійкості є саме місцеві податки і збори, які окреслюють ресурсну базу фінансування видатків та розвитку територіальної громади. Таким чином, доречним є визначити механізми впливу даних обов'язкових платежів на формування фінансової стійкості ТГ (рис. 1.1).

Розглянемо основні характеристики наведених механізмів. Передусім місцеві податки і збори є провідним інструментом забезпечення стабільного надходження доходів до бюджету. Тобто, фіскальний механізм проявляється у двох форматах:

- здатність формувати сталу частину бюджету громади, незалежно від змін загальнодержавної політики бюджетотворення;
- прогнозування обсягу доходів на плановий період для ухвалення ефективних стратегічних рішень.

Після введення реформи децентралізації частина в місцевих бюджетах податків і зборів місцевого рівня зростає та являється основою доходів які безпосередньо контролюють органи місцевого самоврядування і сприяє фінансовій автономії територіальної громади. Досягнення стабільності надходження місцевих податків і зборів формує основу довгострокового фінансового планування, що є однією і найважливіших характеристик фінансової стійкості.

Ще однією специфічною ознакою місцевого оподаткування є здатність через них впливати на економічно-соціальний стан в громаді. Право на встановлення ставок відповідно законодавчих меж, порядок адміністрування їх дає змогу управляти фінансовою поведінкою суб'єктів господарювання громади, в чому і проявляється регуляторний механізм впливу на фінансову стійкість. Вплив даного інструментарію проявляється через:

- стимулювання активності підприємств шляхом пониження ставок для представників малого бізнесу тощо;
- вибудовування сприятливого середовища для інвестування, а саме впровадження гнучких підходів до встановлення податку на нерухомість у промислових зонах;
- врегулювання земельних відносин, що мають вплив на освоєння територій, логістичний розвиток агросектору та промисловості.

Одним із факторів підвищення фінансової стійкості територіальної громади є зниження залежності від міжбюджетних трансферів. Це досягається шляхом зростання частки власних доходів у структурі бюджетів, в основному через збільшення надходжень від місцевих податків і зборів [15]. Механізм управлінської самостійності підсилює свій позитивний вплив швидкими ухваленнями рішень без очікувань схвалення вищих органів влади, зростання якості публічного управління методами дієвого адміністрування й стратегічного планування, уникнення ризиків невиконання бюджету із застосування адаптованої до власних умов громади податкової політики.

Значний вплив на рівень фінансової стійкості наносить інвестиційний механізм, тобто здатність не тільки покривати поточні видатки, але й інвестувати у розвиток територіальної громади. Спрямування ресурсної бази на вдосконалення інфраструктури, комунальних підприємств, належне обслуговування та утримання соціальної сфери, встановлення і втілення в реальність ефективних програм розвитку територіальної громади. Варто зазначити, що саме даний механізм забезпечує фінансову стійкість на довгостроковий період, оскільки покращує якість життя в громаді (якісні дороги, освітня мережа, енергомодернізація) та підвищує інвестиційну привабливість ТГ.

Багатофункціональність місцевих податків і зборів пояснюється ефектом множинного впливу, адже вони являються певним фінансово-економічним мультиплікатором, що стимулює економічну активність громади і зростання податкових надходжень.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Оцінка структури і динаміки надходжень податків і зборів у місцеві бюджети

За умов війни роль місцевої системи оподаткування набирає все більшої вагомості, адже являється першочерговою ланкою гуманітарної і соціальної безпеки. Безперервність надання поточних послуг і вчасна реагування на потреби може забезпечуватись саме фінансовою стійкістю на місцевому рівні. За таких обставин оцінювання структури та динаміки надходжень місцевих податків і зборів є тим інструментом, що дасть змогу визначити ефективність податкової політики на місцях, виявити фінансові ризики та прорахувати потенційні стратегії нагромадження власної бази для збільшення доходів в місцевих бюджетах.

Таблиця 2.1.

Динаміка надходжень податків і зборів у місцеві бюджети України за 2015-2024 рр., млрд. грн.

Показники	Роки									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Податок на доходи фізичних осіб	54,9	79,0	110,7	138,2	165,5	177,8	212,2	272,2	289,4	257,5
Податок на прибуток підприємств	4,3	5,9	6,5	9,3	10,2	9,8	16,1	13,5	15,5	27,9
Акцизний податок	7,7	11,6	13,2	13,8	13,7	15,6	17,8	13,1	22,4	27,8
Місцеві податки і збори, у т.ч.	27,0	42,3	52,6	61,0	73,6	75,7	89,9	84,3	100,0	119,8
- податок на майно	16,0	25,0	29,1	31,3	38,0	37,4	43,2	36,8	43,8	50,2
- єдиний податок	11,0	17,2	23,4	29,6	35,3	38,0	46,3	47,2	55,8	69,1
Інші податки	4,3	8,1	18,0	10,2	7,5	6,7	10,7	10,4	7,2	8,1
Разом податкових надходжень	98,2	146,9	201,0	232,5	270,5	285,6	346,7	393,5	434,5	441,1

Джерело: складено автором на основі [16]

Розпочнемо аналіз системи місцевого оподаткування із вивчення динаміки надходжень податків і зборів в місцеві бюджети загалом та структурно за видами податків (табл. 2.1.). Показники наведені в таблиці 2.1. свідчать про поетапне збільшення надходження місцевих податків за період, що аналізується. за 2015-2024 рр. податок на майно зріс на 34,2 млрд.грн. (214 %), єдиний податок демонструє зростаючу динаміку на 58,1 млрд.грн (529 %).

Наступним кроком, для визначення впливу місцевих податків і зборів на ефективність системи оподаткування громади доцільно визначити питому вагу місцевих податків у ВВП (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Питома вага місцевих податків у ВВП за 2015-2024 рр.

Рік	ПДФО		Податок на прибуток		Акцизний податок		Місцеві податки та збори						Інші податки	
	у податкових надходженнях МБ	у ВВП	у податкових надходженнях МБ	у ВВП	у податкових надходженнях МБ	у ВВП	у податкових надходженнях МБ	у ВВП	у тому числі:				у податкових надходженнях МБ	у ВВП
									податок на майно		єдиний податок			
									у ПН МБ	у ВВП	у ПН МБ	у ВВП		
2015	55,91	2,77	4,38	0,22	7,84	0,39	27,49	1,36	16,29	0,81	11,20	0,56	4,38	0,22
2016	53,78	3,31	4,02	0,25	7,90	0,49	28,80	1,77	17,02	1,05	11,71	0,72	5,51	0,34
2017	55,07	3,71	3,23	0,22	6,57	0,44	26,17	1,76	14,48	0,98	11,64	0,78	8,96	0,60
2018	59,44	3,88	4,00	0,26	5,94	0,39	26,24	1,71	13,46	0,88	12,73	0,83	4,39	0,29
2019	61,18	4,16	3,77	0,26	5,06	0,34	27,21	1,85	14,05	0,96	13,05	0,89	2,77	0,19
2015-2019	57,08	3,57	3,88	0,24	6,66	0,41	27,18	1,69	15,06	0,94	12,07	0,76	5,20	0,33
2020	62,25	4,24	3,43	0,23	5,46	0,37	26,51	1,80	13,10	0,89	13,31	0,91	2,35	0,16
2021	61,21	3,89	4,64	0,29	5,13	0,33	25,93	1,65	12,46	0,79	13,35	0,85	3,09	0,20
2022	69,17	5,24	3,43	0,26	3,33	0,25	21,42	1,62	9,35	0,71	11,99	0,91	2,64	0,20
2023	66,61	4,43	3,57	0,24	5,16	0,34	23,01	1,53	10,08	0,67	12,84	0,85	1,66	0,11
2024	58,38	3,36	6,33	0,36	6,30	0,36	27,16	1,56	11,38	0,66	15,67	0,90	1,84	0,11
2020-2024	63,52	4,23	4,28	0,28	5,08	0,33	24,81	1,63	11,27	0,74	13,43	0,88	2,32	0,16
2015-2024	60,30	3,90	4,08	0,26	5,87	0,37	25,99	1,66	13,17	0,84	12,75	0,82	3,76	0,24

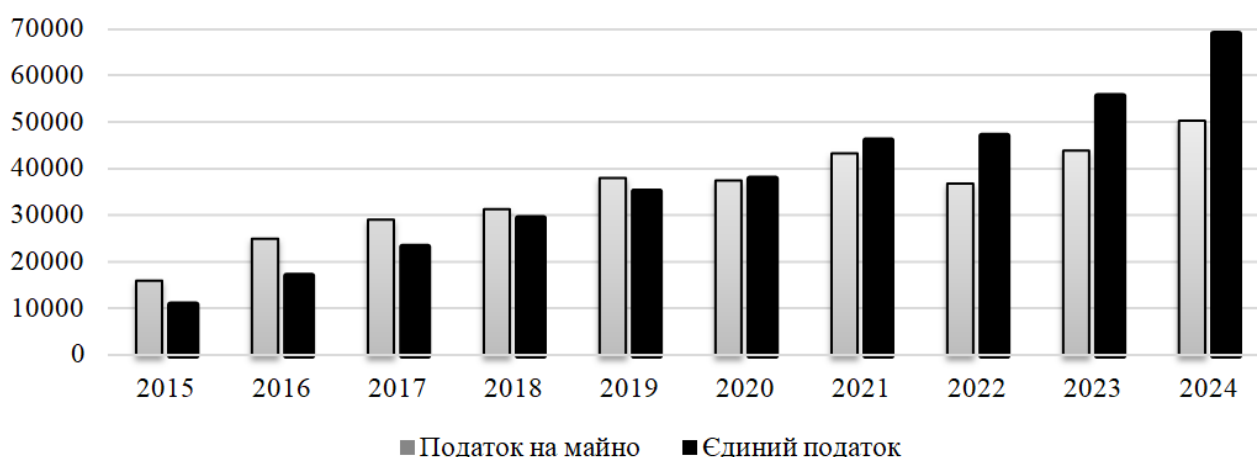
Джерело: складено автором на основі [6;16]

Аналізуючи наведені дані в табл. 2.2., варто відзначити значну тенденцію впливу на місцеве оподаткування дію певних шоків зовнішнього походження.

Мова йде про пандемію COVID-19, воєнні дії, окупація територій. Якщо у період з 2015-2019 роки частка у податкових надходженнях місцевих податків і зборів в середньому становить 27,18%, а у ВВП -1,69%, то за період з 2020-2024 років дані показники знизились до 24,81 щодо місцевих податків і зборів й до 1,63% у ВВП.

Зокрема, частина податку на майно у загальній сумі податкових надходжень до бюджетів місцевого рівня почала проявляти коливання із початком пандемії COVID-19, а розпочате повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило прискорення скорочення цього показника. За останні два роки дещо динаміка стала позитивнішою і простежується незначне зростання. Щодо єдиного податку, то цей вид проявив більшу стійкість до зовнішніх шоків і був стабільним в ході обмежень запровадженого карантину. Скорочення відзначилось із початком повномасштабної війни. Аналіз цього виду податку у 2024 році продемонстрував найвищу фіскальну ефективність за період, що аналізуємо. Цей факт свідчить про застосування ефективних інструментів підтримки малого бізнесу, адаптації податкової політики до невизначених умов.

Далі здійснимо оцінку динаміки місцевих податків за їх видами (рис. 2.1.).

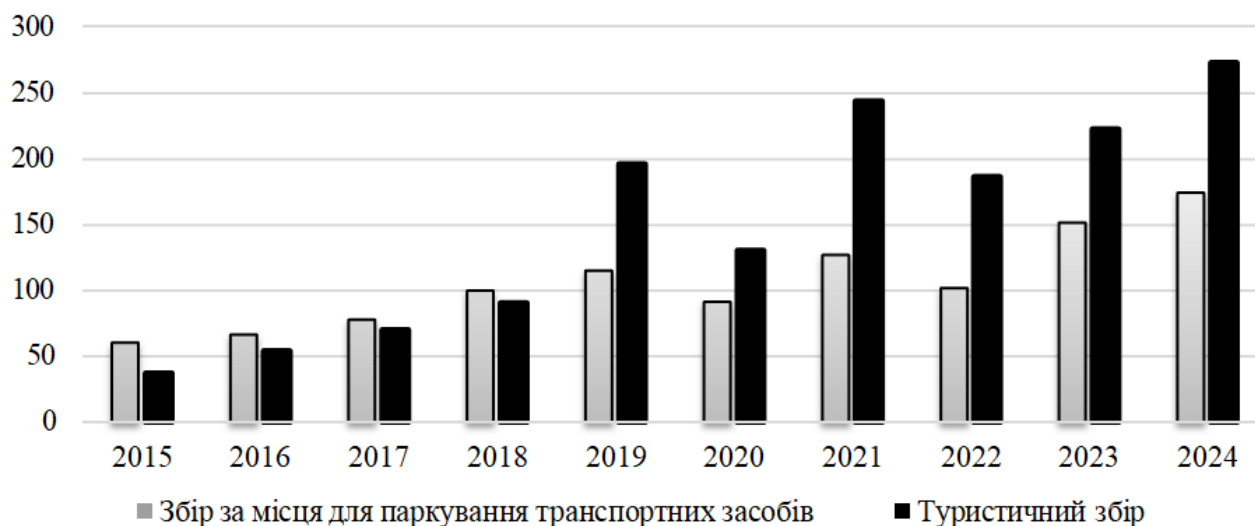

Рис. 2.1. Динаміка місцевої системи оподаткування в розрізі податків за 2015-2024 рр., млн.грн.

Джерело: складено автором на основі [6;16]

Діаграма показує, що до 2019 року податок на майно був більшим за обсяги надходжень єдиного податку, згодом вони зрівнялись у 2020 році, а з 2021 року спостерігається стабільне перевищення єдиного податку. Подібні

динамічні процеси відстежуються і відносно зборів місцевого значення (рис. 2.2.). Надходження збору за місяця паркування транспортних засобів мало перевагу до 2018 року, а далі перевагу мав туристичний збір по тимчасовому проживанні особи у місцях розміщення.

Рис. 2.2. Динаміка місцевої системи оподаткування в розрізі зборів за 2015-2024 рр., млн.грн.

Джерело: складено автором на основі [6;16]

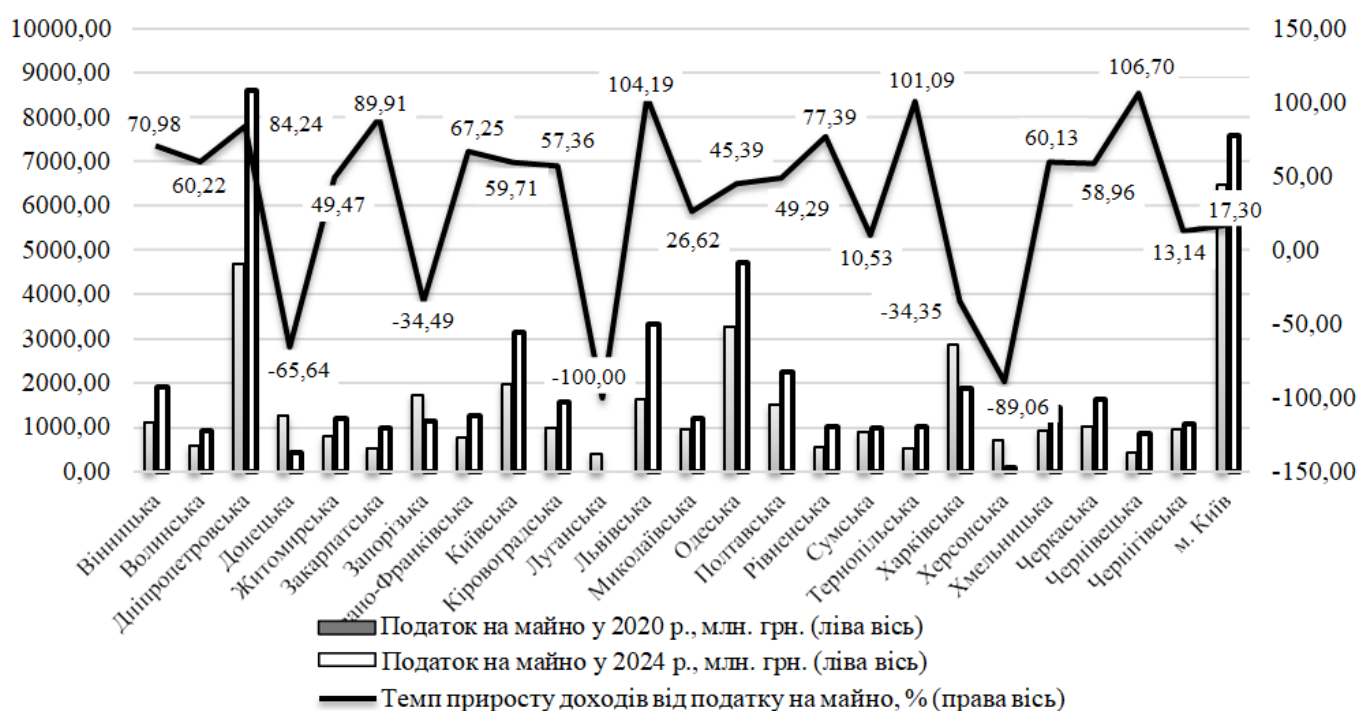
Варто підкреслити, що понад 90% доходів місцевих бюджетів забезпечується місцевими податками. Разом з цим, фіскальний потенціал місцевих зборів є надзвичайно низьким і не становить відчутного впливу на фінансову стійкість громади. Це відбувається внаслідок обмеження бази оподаткування, недостатню гнучкість специфічних форм економічної активності. Таким чином, їх значення у контексті функціоналу можна окреслити як допоміжне.

За період, що аналізується згідно із показниками спостерігалось зростання питомої ваги єдиного податку в межах 40,5%-57,7%. Така тенденція можлива в наслідок підсилення ролі малого бізнесу у розвитку територіальних громад, орієнтування місцевих бюджетів на спрощену систему оподаткування. Тоді як, зниження обсягу надходжень податку на майно відбулось під дією нестійкості до зовнішніх шоків.

Такі трансформаційні процеси свідчать про зміну сутності місцевих фінансів у бік фіскального значення мобільніших джерел доходів (єдиного

податку), а також послаблення ролі бази оподаткування у традиційному форматі.

Подамо динаміку податку на майно в місцевих бюджетах за регіонами (рис. 2.3.) і співставимо його за період з менш глобальними потрясіннями (у 2020 р.) і за час значних соціально-політичних викликів (у 2024 р.).

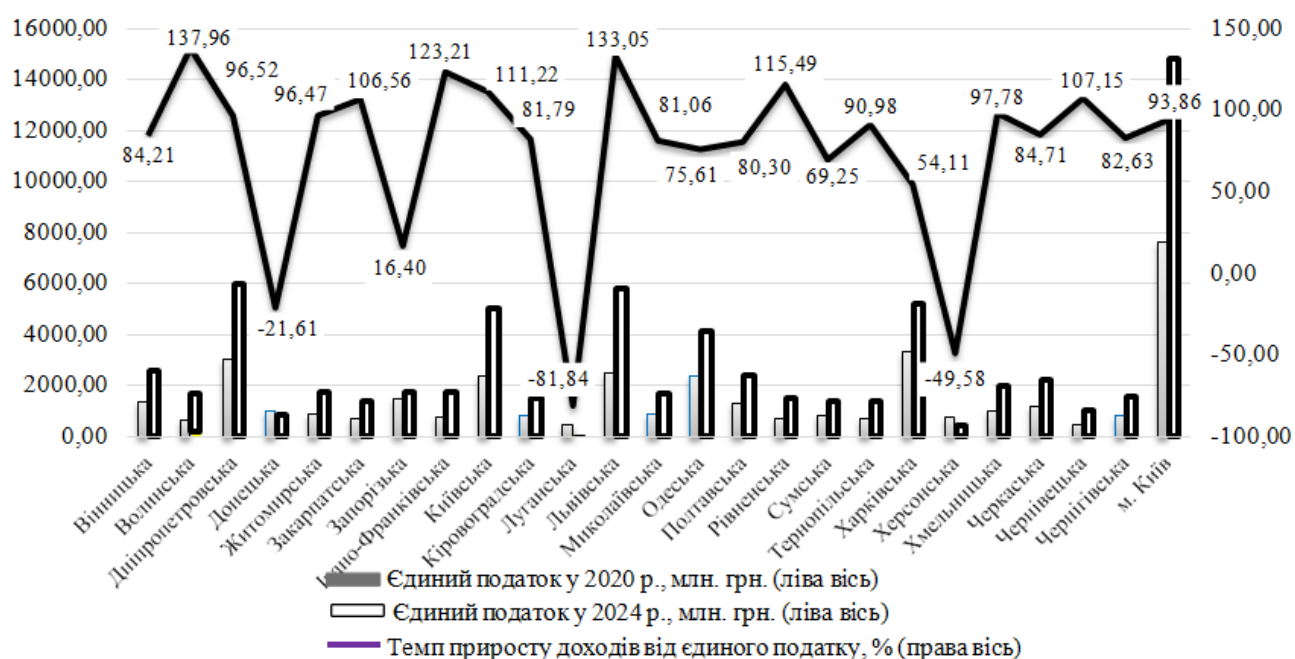

Рис. 2.3. Порівняння динаміки надходження податку на майно за регіонами в 2020 р. та 2024 р.

Джерело: складено автором на основі [6;16]

Податок на майно, відповідно наведених даних, найбільший за обсягом спостерігався в громадах таких областей: Одеська, Львівська, Київська та Харківська. Проте далі, в період найбільших глобальних шоків відбулось збільшення цього податку у надходження в місцеві бюджети більш безпечних громад, які знаходяться в Чернівецькій, Львівській, Тернопільській областях. Зростання відбулось в межах 101,9-106,7%. Разом з цим, на територіях громад, де велись активні бойові дії, окупація відбулось критичне зменшення досліджуваного надходження податку на майно: Луганська (-100%), Херсонська (-89%), Донецька (-65%).

Об’єктивним чинником, що зумовив значне збільшення надходження єдиного податку у регіонах на Заході України стало передислокація підприємств з регіонів лінії фронту і зон підвищених ризиків через бойові дії. Це неминуче призвело до зміни економічної активності регіонів. Також активність внутрішньо-переміщених осіб сприяла зростанню надходжень цього податку у деякі регіони (рис. 2.4.).

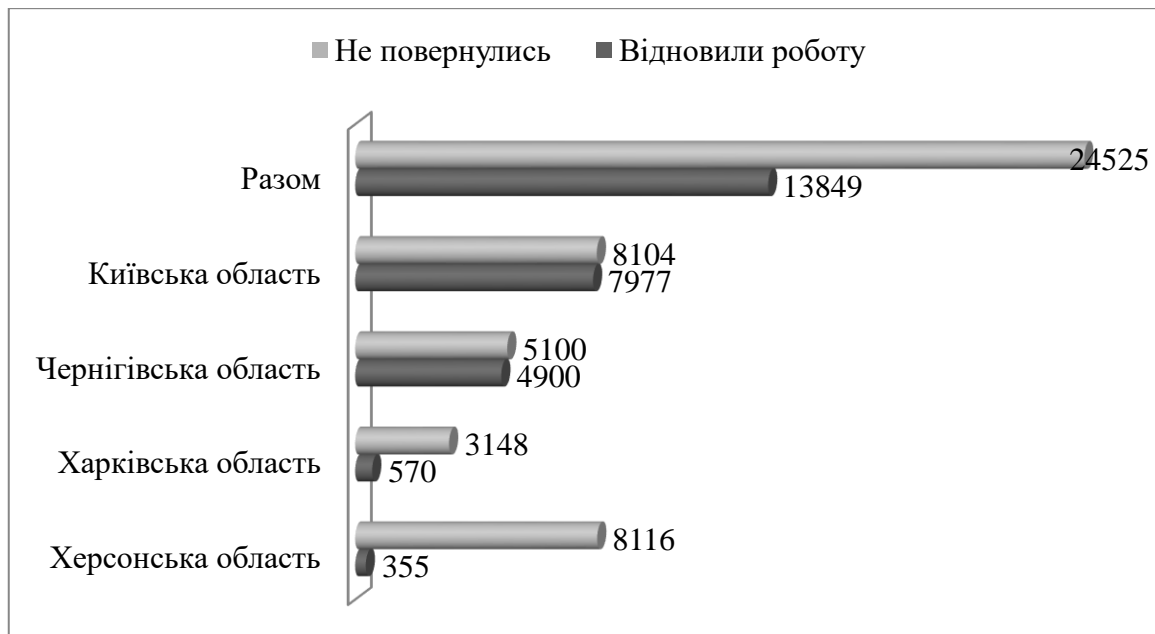
Рис. 2.3. Порівняння динаміки надходження єдиного податку за регіонами в 2020 р. та 2024 р.

Діаграма на рис. 2.3. підтверджує зростання надходження єдиного податку територіальних громадах регіонів з найбільшою концентрацією вимушено переміщених осіб: Волинська, Львівська, Івано-Франківська, тощо. Приріст відбувся в межах 106%-137%.

Також, постає питання повернення бізнесових структур на територію, яка була деокупована.

В даному аспекті існує проблема неповернення суб’єктів господарювання до громад, які були звільнені з окупації, відповідно податки продовжують надходити у бюджет громади, куди вони були передислоковані у зв’язку з небезпекою внаслідок війни. Журнал Forbes Ukraine подав дані, що приблизно половина від усіх активно діючих підприємств назад на територію, яка була

деокупована, не повернулись (рис.2.4.). На даному етапі воєнної агресії росії дана ситуація не є вирішеною, адже ризики безпеки продовжують існувати. Це спричинює виникнення бар'єрів для ведення підприємницької діяльності та сплати податків й зборів.

Рис. 2.4. Стан по відновленню роботи підприємств на деокупованих територіях станом на 2023 р.

Джерело: складено автором на основі [6;16]

Здійснивши ґрунтовний аналіз динаміки надходження місцевих податків і зборів в Україні можемо виокремити чіткі характеристики, які доцільно враховувати при розробці і ухвалення рішень місцевими органами самоврядування для досягнення фінансової стійкості територіальної громади:

- значний вплив на формування дохідної частини бюджету, його самодостатність і стабільність від надходження єдиного податку. В цьому контексті необхідним є постійна підтримка суб'єктів господарювання для мотивування розширення і активності діяльності;

- коливання у обсягу надходження податку на майно, що виникає внаслідок змін оцінки землі, появою нових об'єктів нерухомості, застосування диференційованих ставок тощо;

- сезонність деяких видів надходжень, приміром туристичного збору;

- вплив воєнного стану, через що може зменшитись податкова активність бізнесу, втрачання земельних ресурсів. зниження привабливості для туризму, передислокація підприємств.

Увагу, також, слід з акцентувати на ефекту від законодавчих змін, які особливо активно запроваджувались в умовах воєнного стану з метою реагування на нові виклики й загрози.

2.2. Фінансова стійкість територіальної громади: аналіз показників впливу податків і зборів

За умов сучасності фінансова стійкість територіальних громад утворюється під дією певних викликів. Серед них повоєнна перебудова економічної системи, міграційні потоки, нестабільність розвитку територій, трансформація законодавства у галузі місцевої податкової політики. Для територіальних громад, котрі здійснюють економічні, соціальні та управлінські функції на місцевому рівні фінансова стійкість є не тільки показником бюджетної самодостатності, а чітким критерієм здатності інвестувати у розвиток, забезпечувати якість життя громадянам на високому рівні, вчасно та ефективно реагувати на наявні загрози та можливі ризики.

Для аналізу впливу місцевих податків і зборів ми обрали Чортківську ТГ, одну із найбільш динамічніших територіальних громад на півдні Тернопільської області. Вигідне розташування та стабільні темпи зростання малого бізнесу в докризовий період сприяли позитивному фінансовому розвитку, проте повномасштабне вторгнення вплинуло на зміну структури доходів місцевого бюджету, посилило залежність від певних джерел наповнення.

Чортківська ТГ характеризується здебільшого переважанням промислового виробництва в поєднанні із аграрним сектором. За часів війни дана громада прийняла значну кількість внутрішньо-переміщених осіб, це

вплинуло на трудовий склад населення й базу оподаткування. Також факт передислокації суб'єктів господарювання вплинуло на збільшення кількості платників податку. Разом з цим існує перелік викликів для фінансової стабільності цієї громади. Серед них можемо виокремити залежність від ПДФО, необхідності модернізації інфраструктури, появи навантаження на сферу соціальних послуг тощо.

Аналіз структури та динаміки місцевих податків і зборів Чортківської ТГ за 2022-2024 рр. має ключове значення для визначення рівня фінансової стійкості та спроможності у воєнний період. Зокрема, тенденції зміни власних доходів та їх елементи є індикаторами того, як громада підтримує здатність покривати бюджетні зобов'язання та будувати ресурсне забезпечення для стратегічного розвитку громади. Проаналізуємо зміни у структурі та обсягу власних доходів Чортківської ТГ (табл. 2.3).

Таблиця 2.3.

Динаміка обсягу і структури власних доходів Чортківської ТГ за 2022-2024рр., тис.грн

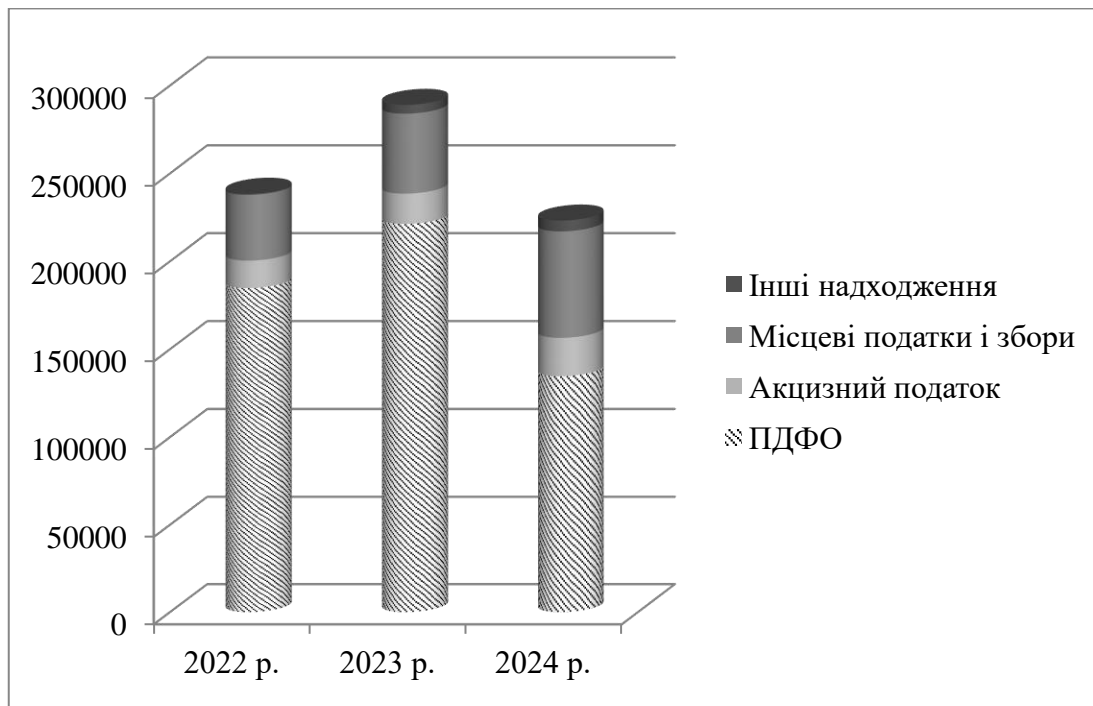
Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення	
				2024-2022	2024-2023
Власні доходи бюджету	236520,2	289021,0	223218,3	13301,9	-65802,7
Податок та збір на доходи фізичних осіб	184832,0	221353,0	134799,4	-50032,6	-86553,6
Рентна плата за використання природних ресурсів	535,6	-	-	-535,6	-535,6
Акцизний податок	15 604,9	17188,3	21719,4	6114,5	4531,1
Місцеві податки і збори	37425,6	45497,6	60544,2	23118,6	15046,6
Плата за надання адміністративних послуг	3340,4	-	-	-3340,4	-3340,4
Інші надходження бюджету	612,2	4982,1	6155,3	5543,1	1173,2

Джерело: складено автором на основі [26]

Дані аналізу в табл. 2.3. свідчать про нестабільність у власних доходах громади, що зумовлена певними державними фіскальними змінами та іншими соціально-політичними процесами. За 2022-2024 р. спостерігається коливання: зростання суми власних доходів у 2023 р. в порівнянні з 2022 р. на 52,5 млн.грн, тоді як у 2024 р. скорочення суми на 65,8 в порівнянні із минулим

періодом. Це відбулось внаслідок скорочення надходження ПДФО через законодавчі податкові зміни. Зобразимо структуру власних доходів у формі діаграми (рис. 2.5).

Основну питому вагу доходів становить ПДФО і за період що аналізується частка даного податку коливається в межах 60-79%, найменше значення припадає на 2024 р. Зростання спостерігається за показником акцизного податку, впродовж трьох років він зріс на 6,1 млн. грн., питома вага в рамках 6,0-9,7% (максимально у 2024 р.).

Рис. 2.4. Структура власних доходів Чортківської ТГ за 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [26]

На другому місці у структурі доходів є місцеві податки і збори. Саме вони складають 27,1% питомої ваги доходів у 2024 р., що на 11,4% більше, ніж у попередні періоди. Найбільш стабільним показником в структурі доходів є саме місцеві податки і збори, що мають стрімку тенденцію до зростання за останні роки. Зокрема, цей показник збільшився у обсягах із 37,4 млн грн (2022 рік) до 60,5 млн грн (2024 рік).

Проаналізуємо структуру місцевих податків і зборів Чортківської ТГ (табл. 2.4.).

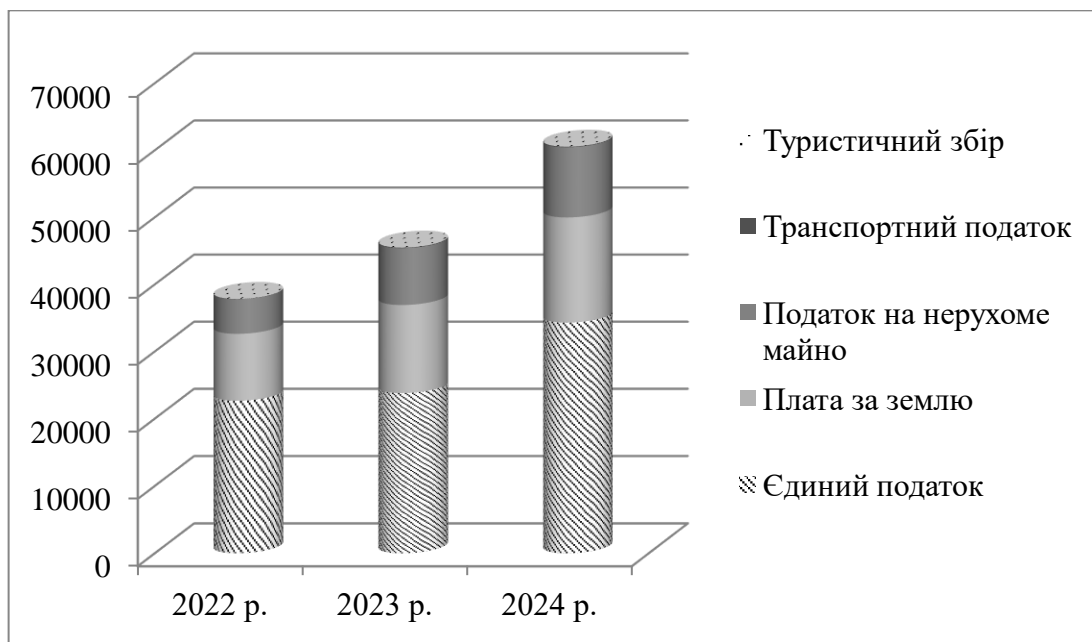
Таблиця 2.4.

**Динаміка структури місцевих податків і зборів Чортківської ТГ за
2022-2024 рр.**

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення,	
				2024- 2022	2024- 2023
Єдиний податок	22670,8	23810,6	34323,1	11652,3	10512,5
Плата за землю	9967,3	13124,6	15666,3	5699,0	2541,7
Податок на нерухоме майно	5177,7	8479,4	10463,6	5285,9	1984,2
Транспортний податок	25,1	79,2	86,3	61,2	7,1
Туристичний збір	3,3	3,8	4,9	1,6	1,1
Разом	37425,6	45497,6	60554,2	15056,6	23128,6

Джерело: складено автором на основі [26]

Збільшення надходжень в бюджет Чортківської ТГ місцевих податків і зборів відбувається в основному через стале зростання Єдиного податку. На 11652,3 тис.грн зріс цей показник в порівнянні із аналогічним у 2022 р., та на 10512,5 тис.грн у співставленні з сумою у 2023 р. Причинами цього могло стати приріст платників податку на спрощеній системі оподаткування, поновлення діяльності бізнесових структур. Наочно представимо структуру місцевих податків і зборів досліджуваної громади (рис. 2.5.).

**Рис. 2.5. Структура місцевих податків і зборів Чортківської ТГ
за 2022-2024 рр.**

Джерело: складено автором на основі [26]

Єдиний податок за період, що аналізується складає 50,5-56,7% частки усіх місцевих податків і зборів (максимальних 56,7% у 2024 р.). У 2024 р. 25,8 % становить плата за землю у складі місцевих податків і зборів. Цей податок також зростає у загальній сумі на 5699,0 тис. грн за три роки. Податок на нерухоме майно суттєво збільшується у 2023 р. (на більше ніж 60% в порівнянні з 2022 р.). У співсталені цього показника у 2024 році з минулим періодом, відзначаємо збільшення суми на 1984,2 тис.грн. Дещо збільшуються у 2024 р. й транспортний податок та туристичний збір: на 7,1 тис.грн та на 1,1 тис.грн відповідно, в порівнянні із 2023 р.

Детальніше оцінимо динамічність і склад структури єдиного податку (табл. 2.5.).

Таблиця 2.5.

Склад і динаміка структури єдиного податку Чортківської ТГ за 2022-2024 рр.

	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення,	
				2024-2022	2024-2023
Єдиний податок	22670,8	23810,6	34323,1	11652,3	10512,5
з фізичних осіб	19480,0	21028,1	31679,1	12199,1	10651,0
з юридичних осіб	1232,1	1571,1	1310,0	-261,1	77,9
з с/г товаровиробників	1310,5	1211,4	1334,0	23,5	122,6

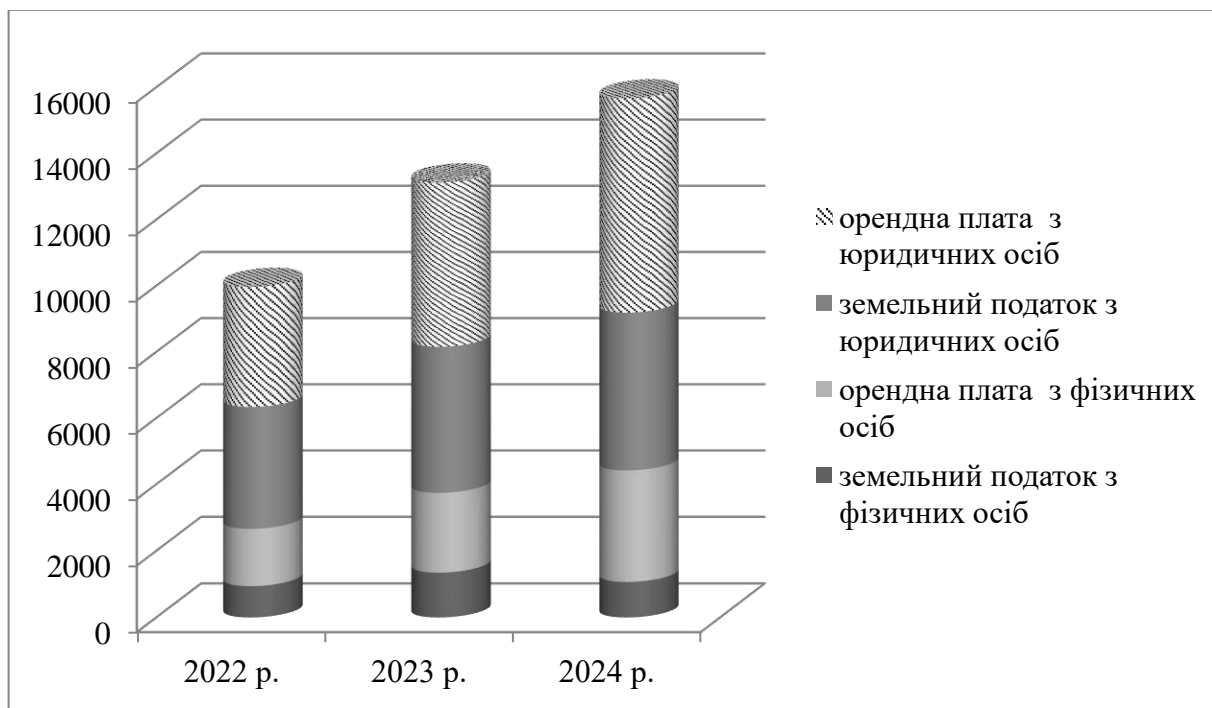
Джерело: складено автором на основі [26]

Зростання показника єдиного податку за період дослідження відбувається за рахунок сплати фізичними особами, що збільшуються на 10512,5 тис. грн. в порівнянні із сумою в 2023 р.

Проаналізуємо й склад податку на нерухоме майно (рис. 2.6.).

Основну питому вагу структури податку на нерухоме майно складає земельний податок з юридичних осіб та орендна плата з юридичних осіб. Ці категорії зростають впродовж трьох років і у 2024 р. досягають найвищих значень 4768,0 тис. грн. та 6477,5 тис. грн. відповідно. Земельний податок з фізичних осіб зменшується у 2024 р. в порівнянні з минулим періодом на 280,5

тис. грн. (20,8%). Таким чином у структурі податку на майно від юридичних платників в 4,5 рази більше, ніж від фізичних.

Рис.2.6. Структура податку на нерухоме майно Чортківської ТГ за 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [26]

Щодо оцінки показників фінансової стійкості Чортківської ТГ нами для їх розрахунку обрано методику Л.А. Костирко, Н.Ю. Валентейчик, А.І. Кушнір [21]. Цей склад авторів розробили алгоритм всебічного аналізу фінансової стійкості на основі розрахунку показника, що інтегрує кілька блоків оцінки бюджету через його оптимізованість, самостійність, ефективність. Представимо результати визначення коефіцієнтів фінансової стійкості Чортківської ТГ (табл. 2.6)

Результати аналізу наведені в таблиці 2.6 свідчить про те, що показники фінансової стійкості Чортківської ТГ знаходяться в межах нормативних значень. Зокрема коефіцієнт місцевих податків в стабільних значеннях, впродовж трьох років має тенденцію до зростання, що є позитивним фактором для збалансованості бюджету громади. Рівень бюджетної залежності дещо менший необхідного значення, проте є тенденція його досягнення.

Таблиця 2.6.

Аналіз фінансової стійкості Чортківської ТГ за 2022-2024 рр.

Блок аналізу	Назва коефіцієнта	2022	2023	2024	Рекомендоване значення
Аналіз фінансової збалансованості	Коефіцієнт бюджетного покриття	0,747	0,860	0,853	↑
	Коефіцієнт стійкості бюджету	0,344	0,174	0,164	<0,30
	Коефіцієнт загальної податкової стійкості	0,710	0,835	0,812	≥ 0,2-0,5
	Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	0,257	0,149	0,140	<0,3
Аналіз фінансової самостійності	Коефіцієнт бюджетної залежності	0,256	0,148	0,141	≤ 0,10
	Коефіцієнт місцевого оподаткування	0,16	0,22	0,21	≥ 0,2
	Коефіцієнт податкової самостійності	0,950	0,972	0,953	≥0,3
	Коефіцієнт стійкості доходної бази	0,992	0,993	0,991	≥ 0,6
Аналіз результативності та ефективності бюджету	Коефіцієнт податкової результативності	7,82	10,71	12,0	↑
	Коефіцієнт бюджетної результативності	8,23	11,02	12,60	↑
	Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	11,02	12,82	14,77	↑
	Показник стабільності доходної частини бюджету	2,76	5,59	5,79	≥1

Коефіцієнт бюджетного покриття зростає, що є позитивним явищем, але не досягає 1. Це свідчить про недостатність доходів для покриття видатків та незбалансованість бюджету громади.

Інфляційні процеси в державі, збільшення розміру заробітної плати вплинули на значення коефіцієнту бюджетної й податкової результативності, що зростають за 2022-2024 рр.

РОЗДІЛ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗАСОБАМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

3.1. Досягнення фінансової стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану: фіскальний аспект

Розробка стратегічних підходів для досягнення фінансової стійкості та безпеки територіальних громад є першочерговою умовою стабільного економіко-інвестиційного розвитку територій та забезпечення покращення життя громадянам. Особливого значення це набуває в умовах воєнного стану.

Для визначення основних напрямків для досягнення фінансової стійкості доречним є врахування таких важливих аспектів: окреслення і нагромадження бюджетного потенціалу з визначенням усіх потреб громади; досягнення достатності дохідної частини бюджету і ефективного його використання; збалансування доходів і видатків; підвищення інвестиційної привабливості територіальної громади.

В умовах невизначеності та зростання залежності від державних трансферів наростає важливість здатності громади стабілізувати бюджетні потоки, покривати соціально-інфраструктурні потреби, виявляти і уникати зовнішніх і внутрішніх ризиків. Це і є фінансовою безпекою територіальної громади. Фіскальний аспект безпеки зумовлює раціональне управління бюджетними ресурсами, оптимізацію витрат, адаптацію у стратегічному плануванні до динамічних змін.

Викликанні воєнним станом загрози для фінансової стійкості і безпеки громад значно понижують стабільність формування доходів бюджету. Пошкодження економічної інфраструктури, зменшення активності суб'єктів господарювання призводить до значного зниження надходжень податків і зборів у місцеві бюджети. Разом з цим, критичної важливості набувають державні трансфери, але невідповідність потребам їх обсягу та призначення

незначно покращує ситуацію. Також зростає ймовірність непередбачуваних витрат бюджетних ресурсів на відновлення об'єктів інфраструктури, програми підтримки переселенців. Для покриття цих витрат можуть залучатися кредити та зростати боргове навантаження, що в свою чергу, без чіткого планування, знижує фінансову стійкість в перспективі.

Тому, необхідним є розробка комплексних стратегій забезпечення фінансової безпеки із врахуванням фіскальних орієнтирів. Вважаємо, що одними із перших дій можуть стати формування певних резервних фондів на надзвичайні витрати. Приміром, громада може виокремлювати 5% власних надходжень й трансферів. Це дасть змогу оперативно реагувати на непланові витрати. Важливим є розробка і впровадження чітких правил використання резервних ресурсів та контролю за цими процесами. Підсилить дієвість цієї пропозиції розробка декільком варіантів розвитку подій (сценарне бюджетування): базовий, оптимістичний, песимістичний. Це дозволить адаптуватись до змін надходжень і потреб громади.

Одним із провідних засад фінансової стійкості є податкова політика й ефективна мобілізації доходів на місцевому рівні. За складних умов воєнного часу, громади мають уміло балансувати поміж забезпеченням дохідної частини бюджету та стимулюванням бізнесу. Пільгові податкові програми для учасників господарювання можуть мотивувати працювати бізнес, водночас забезпечення оптимізації податків та процесу адміністрування сприятимуть підтримці фінансової дисципліни. Практичний досвід громад в Україні показує, що і в умовах складних і невизначених активна співпраця із підприємцями впливає позитивно на збереження фінансової стійкості громади та задоволенню соціальних потреб громади.

Використання міжбюджетних трансфертів є також важливим аспектом досягнення партнерства між громадами та підсилення фінансової стійкості й безпеки. Скоординовані дії між громадами в напрямку вирішення проблемних питань, чи впровадженні спільних проектів, як от удосконалення інфраструктури, соціальних програм тощо впливають на підвищення

ефективності використання бюджетних ресурсів. Сучасні методи управління також вміщають залучення грантів та міжнародного фінансування.

Рекомендуємо сукупність механізмів досягнення фінансової стійкості та безпеки в сучасних умовах (табл. 3.1.)

Таблиця 3.1.

Механізми досягнення фінансової стійкості та безпеки громад в сучасних умовах

Напрямок	Механізми та інструменти	Коментар / Приклад
Бюджетне планування	Формування резервних фондів, сценарне бюджетування	Дозволяє гнучко реагувати на зміни фінансових потоків та непередбачені витрати
Податкова політика	Оптимізація місцевих податків, стимулювання бізнесу, прозорість адміністрування	Підтримка економічної активності та стабільності доходів громади
Міжбюджетні трансферти	Активне лобіювання державної підтримки, партнерство між громадами	Важливо для збалансованого фінансування оборони, соціальних послуг та відновлення
Залучення зовнішніх ресурсів	Гранти, муніципальні облігації, кредитні ресурси	Може забезпечити фінансування відбудови та інвестиційних проектів
Управління боргом	Моніторинг зобов'язань, правила залучення кредитів, стратегія погашення	Запобігає надмірному борговому навантаженню та фінансовим ризикам

Джерело: розробка автора

Поряд із запропонованими механізмами для підсилення їх потужності доцільним є використання сучасних інноваційних підходів досягнення фінансової безпеки громади. Перш за все, пропонуємо запровадження цифровізації фінансового управління та аналітики в реальному часі. Це дасть змогу відслідковувати й контролювати рух коштів, прогнозувати слабкі ділянки бюджету та оперативно реагувати на нові виклики та будь-які зміни. Цифровізація фінансів громади це не просто відмова від паперових носіїв і перехід на електронні, це трансформація способу збору, обробки і використання фінансових показників. Головна перевага цифровізації фінансів в громаді це якість і оперативність інформації, адже дані доступні в реальному часі й місцеві органи самоврядування мають змогу приймати обґрунтовані рішення, котрі є на часі, без зайвих ризиків викривлення інформації. В даному

напрямку існує і урядова ініціатива щодо стратегії цифровізації публічних фінансів до 2030 року [18], що підкреслює пріоритетність цієї пропозиції у напрямку управління бюджетом громади і її фінансової стійкості.

На практиці цифровізація фінансів дає операційний і аналітичний ефекти. Перший проявляється через автоматизацію платежів, електронну подачу і підписання документів, формування електронних реєстрів тощо. Аналітичний ефект базується на формуванні єдиного сховища даних, що використовуються при моделюванні ситуацій, порівняння відхилень від запланованого, аналіз та прогнозування показників.

Впровадження новітніх цифрових інструментів підвищить якість і ефективність адміністрування місцевих податків і зборів. Вони буквально трансформують увесь цикл: від ідентифікації платника, нарахування до стягнення на примусових засадах. Ключовою ідеєю тут може стати "Профіль платника" для органів місцевого самоврядування. У ньому може міститись інформація щодо історії платежів, маркерами ризику (протермінування, зміна структури бізнесу тощо), прогнозування надходжень. Це дасть змогу фіксувати протермінування, попереджати платників (приміром push-повідомлення).

Таблиця 3.2.

Практико-технічна характеристика цифровізації адміністрування податків і зборів ТГ для досягнення фінансової стійкості

Рівень	Що містить	Практична роль для ТГ
Джерела даних	Казначейство, банківські шлюзи, реєстри (податковий, нерухомість, бізнес)	Автоматичні надходження даних без «людського проміжку»
Сховище даних	Data warehouse / cloud-lake	Єдине джерело правди для аналітики
Аналітика	ВІ-дашборди, сценарні моделі, прогнозування (time-series)	Моніторинг КРІ, раннє виявлення дефіцитів
Інструменти адміністрування	CRM платників, автоматичні нагадування, е-каси	Підвищення дисципліни платежів, зручність платника
Безпека управління даними	Політики доступу, шифрування, логування	Довіра, відповідність законам про захист даних

Джерело: складено автором на основі [18;43]

Зобразимо практично-технічну картину цифровізації адміністрування податків і зборів для досягнення фінансової безпеки ТГ (табл. 3.2.).

Для коректної роботи цифровізованого адміністрування податків потрібно використовувати сучасні принципи даних, такі як система єдиних ідентифікаторів платників, стандартні обмінні формати, політика захисту даних. Варто зазначити, що OECD акцентує на необхідності комплексного підходу до управління даними в органах податкової системи, що сприятиме оперативній ризик-перевірці і якісному обслуговуванню платників [43]. Для ТГ це значить значно менше витрат на ручну перевірку і збільшення чітких рішень відносно пріоритетності в адмініструванні.

Розпочинати впровадження цифровізації адміністрування можна із швидких дій, як от інтеграція платіжних каналів, запуск фінансового дашборду для створення Профілю платника. В подальшому дії необхідно масштабувати. Приміром, підключити реєстр нерухомості для автоматичного нарахування земельного податку, застосування різноманітних модулів для скринінгу потенційних ухилів тощо. Така поетапна цифровізація сприятиме ефективному адмініструванню й знизить ризики корупційних проявів.

Такі комплексні підходи дозволять територіальним громадам вижити в складних умовах воєнного часу і створити основу для відновлення в повоєнному майбутньому. Головними чинниками успішності таких інноваційних ідей є прозорість, гнучкість управління надходженнями місцевих податків і зборів, стратегічне планування.

Фіскальний аспект фінансової стійкості в умовах війни є необхідною та стратегічною засадою для мобілізації ресурсів, стратегічного розвитку та адаптації громади до сучасних викликів.

3.2. Зарубіжний досвід підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів й його проектування у вітчизняні реалії територіальних громад

Здійснене нами, в попередніх розділах, дослідження засвідчило неминуче зростання фіскальної вагомості місцевих податків і зборів в контексті забезпечення фінансової стійкості територіальних громад. Тому важливим є пошук та застосування інструментів для покращення системи оподаткування на місцевому рівні. Корисним у процесі вдосконалення місцевого оподаткування може стати практика й досвід зарубіжних розвинутих країн. У багатьох країнах світу саме місцеві податки і збори є основою дохідної частини місцевого бюджету й налічують вони багато різновидів податків. Важливо підкреслити, що у деяких країнах податки, які у нашій державі є загальнодержавними, відносяться до місцевих.

Досвід європейських країн продемонстрував, що фінансова стійкість муніципалітетів досягається не тільки шляхом оптимізування доходів і видатків, а в основному через створення та впровадження нових моделей управління, які базуються на прозорості, цифровізації й аналітиці.

В порівнянні із іншими країнами Європи у вітчизняній місцевій системі оподаткування незначний перелік податків і зборів. Існують країни із сотнею податків і зборів, що адмініструються в місцеві бюджети. Один із найширших переліків податків належить Бельгії, їх там 100 найменувань, схожа ситуація в Італії (70) та у Франції (понад 50).

Місьцеве оподаткування зарубіжних країн в основному побудоване на розширеній фіскальній автономії громад, тобто органи місцевого самоврядування мають право не тільки встановлювати ставки податків у певних межах, а застосовують інструменти боргової політики та здійснюють вплив на базу оподаткування.

Для прикладу у німецьких громадах (Gemeinden) місцеві органи влади мають право на встановлення муніципального податкового мультиплікатора (Hebesatz) для розрахунку промислового податку та податку на землю.

Відбувається дія цього методу наступним чином: базова ставка промислового податку (3,5%) множиться із місцевим коефіцієнтом *Hebesatz*, який має різне значення в залежності від міста (менші - 200%, великі міста - понад 800%). Це має значний вплив на суму податку для бізнесу. Разом з цим, такий підхід сприяв стійкості бюджетів місцевого рівня під час зменшення доходів внаслідок пандемії COVID-19.

Якщо спроектувати дану практику на вітчизняну місцеву систему оподаткування, вона б мала певну користь в контексті можливості громадам регулювати ставки місцевих податків в адекватних межах і з урахуванням рівня привабливості громади для інвесторів. Надати громадам право на застосування механізму гнучких ставок означає забезпечення швидкого реагування на фінансові виклики в умовах війни.

Схожі реформи місцевого оподаткування до українських відбулись у Польщі. Основною ознакою реформування й підвищення стійкості громад стало запровадження інтегрованого цифрового обліку доходів, а саме податку на нерухомість. За цією технологією польські муніципалітети (*Gminy*) мають доступ до загальнонаціональної єдиної бази нерухомості інтегрованої із ГІС-системами. Все це сприяло зменшенню тіньової частки майна та значно підвищила точність нарахувань. Як наслідок відбувся приріст податкових надходжень у місцеві бюджети на 12-18% вже на початку впровадження цифровізованих інтегрованих систем.

Для територіальних громад України такий механізм є дуже актуальним, адже багато земель та іншого нерухомого майна не занесені в кадастри, або наявні помилки у внесеннях. Це означає втрату коштів, що могли б стати резервом для місцевих бюджетів в умовах воєнного стану.

Найбільшим рівнем фінансової стійкості славляться місцеві бюджети Скандинавських країн. Зокрема, приклад підходу аналітичного управління у Швеції і Данії сприяє не лише фіксуванню показників бюджету, але й відстежуванню їх у режимі реального часу. Це дає змогу поєднати дані із демографічними, соціальними та інвестиційними показниками та провести

грунтовний аналіз для побудови стратегії управління місцевим оподаткуванням та фінансами.

У контексті воєнного часу в нашій державі застосування аналітичного управління в реальному часі є особливо важливим, адже ризики війни можуть змінювати ситуацію в громадах щоденно (міграція, руйнування тощо). Така аналітика стала б фундаментальною основою фінансової стійкості та безпеки територіальної громади.

Здійснимо порівняльну характеристику відомих підходів до функціонування місцевої системи оподаткування в напрямку досягнення фінансової стійкості громад зарубіжних країн (табл. 3.3).

Таблиця 3.3.

Порівняльний аспект інструментів для забезпечення фінансової стійкості через місцеве оподаткування у зарубіжних країнах

Країна / Модель	Ключовий інструмент	Ефективність	Можливість адаптації в Україні
Німеччина	Гнучкість місцевих податкових ставок (Hebesatz)	Оперативне вирівнювання бюджетів у кризові періоди	Висока — за умови зміни законодавчих меж ставок
Польща	Єдині цифрові кадастрові реєстри	Підвищення надходжень на 12–18% після цифровізації	Дуже висока — під час війни потрібен точний облік майна
Данія та Швеція	Аналітика в реальному часі та «розумні бюджети»	Швидка реакція на зміни, зниження дефіцитів	Висока — потребує інвестицій у цифрові системи
Франція	Різноманіття джерел місцевих доходів та муніципальні підприємства	Зменшення залежності від державних трансфертів	Середня — можливо після реформи комунальних підприємств

Джерело: складено автором на основі [40; 39; 41; 42]

Цінна практика підсилення автономії місцевих бюджетів має реалізовувати крізь вміння формувати належну фінансову політику, здійснювати прогнозування ризиків та створювати резерви. У багатьох країнах світу є стабілізаційні фонди, приміром у Норвегії вони складають 5-7% річного бюджету і формуються за рахунок відрахувань із надпланових доходів. Такі

кошти місцева влада не має змоги використовувати на поточні потреби громади, а лише спрямовувати на покриття непередбачуваних дефіцитів від кризових явищ. Це для України був би важливий інструмент реагування на непередбачувані обставини.

Також впровадження інтегрованої цифровізації дає змогу підвищити фінансову стійкість громад шляхом підвищення контролю та передбачуваності надходжень. В Україні уже реалізується частина подібних рішень, проте цифрова інфраструктура є надто фрагментарною, що знижує якість планування та ефективного адміністрування, тому потребує більшої інтегрованості.

Дієвим є практика партнерства муніципалітетів із бізнесовими структурами. Так, у Канаді та Великій Британії широко розповсюджено механізм публічно-приватного партнерства. З його використанням запускають різноманітні проекти, як от освітні, енергетичні тощо.

Адаптація зарубіжних практик в податковий простір громад не є механічним копіюванням, а повинна враховувати специфіку вітчизняних громад та умов в яких вони розвиваються. З огляду на існуючі ризики і загрози запровадження ефективних інструментів підвищення фінансової стійкості громад має базуватись на принципах гнучкості та безпековим відповідностям.

Таким чином, підсумовуючи дослідження зарубіжного досвіду, окреслимо найперспективніші іноземні практики функціонування місцевого оподаткування і досягнення фінансової стійкості:

1. Формування цифрових інтегрованих реєстрів активів громади - інтеграція даних про майно, нерухомість, землю та інше для уникнення втрачання надходжень податків і зборів.

2. Введення реального моніторингу бюджетних показників в реальному часі для швидкого реагування на зміни і ризики.

3. Створення резервних фондів та страхування ризиків громад - в багатьох країнах проявив свою ефективність, у вітчизняній практиці може реалізовуватись розробкою гарантійних програм.

4. Розвиток публічного партнерства, що будуть орієнтуватись на критично важливі напрямки в громаді, такі як логістика, водопостачання тощо. Такий підхід формує доходи в довгостроковій перспективі, які до того ж не залежать від податкової бази.

Сьогодні Україна є близькою до членства в ЄС. Ці перспективи відкривають перед громадами нові можливості у контексті фінансової стійкості, інноваційних підходів та розвитку, адже місцеве самоврядування у ЄС є багаторівневою структурою із чіткими стандартами планування і стратегій, прозорості і цифровізації.

Важливими фактором для зростання фінансової стійкості територіальних громад України при вступі в ЄС стане доступ до спеціалізованих фондів. Приміром, Когеційський фонд здійснює фінансування інфраструктурних проєктів [13], модернізування тепломереж, транспортної системи тощо. Тоді як Фонд регіонального розвитку (ERDF) [14] здійснює підтримку бізнесу, інновацій. Новітнім є Фонд справедливого переходу, мета якого плавний перехід до нейтрально-вуглецевої економіки.

Для інтеграції у подібні ініціативи ЄС, вітчизняним громадам необхідно буде сформувати ефективну систему проєктного менеджменту із відповідними фахівцями у сфері фінансового планування, оцінки ризиків та написання грантів.

Ще обов'язковим компонентом стане цифровізація бюджету та використання електронної системи аудиту, адже вимогою ЄС є прозорість проєктів, що фінансуються фондами. Це спричинює необхідність повного електронного обігу документації, онлайн відслідковування видатків, ризик-аналізу що відповідатиме стандартам європейської спільноти.

Отже, запровадження іноземного досвіду та європейський вектор розвитку територіальних громад України сприяє не лише новим перспективам, але й породжує нові вимоги. Потрібна трансформація фінансових процесів, кадрових рішень та формування культури стратегічного планування.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

На основі ґрунтовного теоретико-емпіричного дослідження впливу місцевих податків і зборів на фінансову стійкість територіальної громади нами сформовано такі висновки і надано рекомендації:

1. Окреслено позитивні зміни від податкових новацій у системі місцевого оподаткування: відміна збору за першу реєстрацію транспортного засобу, адже він був неефективним; відміна збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності, оскільки він не приносив бажаного результату щодо наповнення бюджетів; плата за землю із загальнодержавних податків перейшла до складу місцевих; зниження обсягу неоподаткованої площі для визначення податку на нерухоме майно; реформування спрощеної системи оподаткування (чотири групи платників податку, збільшення максимального розміру доходу).

2. Узагальнивши наукові підходи до трактування сутності місцевих податків та зборів, виведено власне бачення дефініції категорії. Вважаємо, що місцеві податки і збори є інструментом стратегічного управління розвитком територіальних громад, який застосовується крізь обов'язкові та встановлені державою платежі, що справляються на території відповідної громади і направляються до місцевого бюджету для забезпечення фінансової автономії та стабільності розвитку.

3. Фінансову стійкість територіальної громади трактуємо як сукупність фіскальної спроможності та збалансованість бюджету, що включає здатність покривати необхідні витрати, фінансову незалежність, інституційну й управлінську спроможність щодо фінансового управління, стратегічного планування і контролю.

4. Сформовано і окреслено дію механізмів впливу місцевих податків і зборів на фінансову стійкість територіальної громади: фіскальний, регуляторно-стимулюючий, управлінської самостійності, ризикостійкості, інвестиційний, множинного впливу.

5. Вивчення динаміки надходжень податків і зборів в місцеві бюджети загалом та структурно за видами податків показали поетапне збільшення надходження місцевих податків за період, що аналізується. за 2015-2024 рр. податок на майно зріс на 34,2 млрд.грн. (214 %), єдиний податок демонструє зростаючу динаміку на 58,1 млрд.грн (529 %). Аналізуючи дані відзначено значну тенденцію впливу на місцеве оподаткування дію певних шоків зовнішнього походження. Мова йде про пандемію COVID-19, воєнні дії, окупація територій. Якщо у період з 2015-2019 роки частка у податкових надходженнях місцевих податків і зборів в середньому становить 27,18%, а у ВВП -1,69%, то за період з 2020-2024 років дані показники знизились до 24,81 щодо місцевих податків і зборів й до 1,63% у ВВП. До 2019 року податок на майно був більшим за обсяги надходжень єдиного податку, згодом вони зрівнялись у 2020 році, а з 2021 року спостерігається стабільне перевищення єдиного податку. Подібні динамічні процеси відстежуються і відносно зборів місцевого значення. Надходження збору за місця паркування транспортних засобів мало перевагу до 2018 року, а далі перевагу мав туристичний збір по тимчасовому проживанні особи у місцях розміщення.

6. За період, що аналізується згідно із показниками спостерігалось зростання питомої ваги єдиного податку в межах 40,5%-57,7%. Така тенденція можлива в наслідок підсилення ролі малого бізнесу у розвитку територіальних громад, орієнтування місцевих бюджетів на спрощену систему оподаткування. Податок на майно, відповідно наведених даних, найбільший за обсягом спостерігався в громадах таких областей: Одеська, Львівська, Київська та Харківська. Проте далі, в період найбільших глобальних шоків відбулось збільшення цього податку у надходженнях в місцеві бюджети більш безпечних громад, які знаходяться в Чернівецькій, Львівській, Тернопільській областях. Зростання відбулось в межах 101,9-106,7%. Разом з цим, на територіях громад, де велись активні бойові дії, окупація відбулось критичне зменшення досліджуваного надходження податку на майно: Луганська (-100%), Херсонська (-89%), Донецька (-65%). Відбувається зростання надходження

єдиного податку територіальних громадах регіонів з найбільшою концентрацією вимушено переміщених осіб: Волинська, Львівська, Івано-Франківська, тощо. Приріст відбувся в межах 106%-137%.

7. Виокремлено чіткі характеристики, які доцільно враховувати при розробці і ухвалення рішень місцевими органами самоврядування для досягнення фінансової стійкості територіальної громади: значний вплив на формування дохідної частини бюджету, його самодостатність і стабільність від надходження єдиного податку; коливання у обсягу надходження податку на майно, що виникає внаслідок змін оцінки землі, появою нових об'єктів нерухомості, застосування диференційованих ставок тощо; сезонність деяких видів надходжень, приміром туристичного збору; вплив воєнного стану, через що може зменшитись податкова активність бізнесу, втрачання земельних ресурсів. зниження привабливості для туризму, передислокація підприємств.

8. Для аналізу впливу місцевих податків і зборів ми обрали Чортківську ТГ, одну із найбільш динамічніших територіальних громад на півдні Тернопільської області. Дані аналізу свідчать про нестабільність у власних доходах громади, що зумовлена певними державними фіскальними змінами та іншими соціально-політичними процесами. За 2022-2024 р. спостерігається коливання: зростання суми власних доходів у 2023 р. в порівнянні з 2022 р. на 52,5 млн.грн, тоді як у 2024 р. скорочення суми на 65,8 в порівнянні із минулим періодом. Це відбулось внаслідок скорочення надходження ПДФО через законодавчі податкові зміни. Основну питому вагу доходів становить ПДФО і за період що аналізується частка даного податку коливається в межах 60-79%, найменше значення припадає на 2024 р. Зростання спостерігається за показником акцизного податку, впродовж трьох років він зріс на 6,1 млн. грн., питома вага в рамках 6,0-9,7% (максимально у 2024 р.). На другому місці у структурі доходів є місцеві податки і збори. Саме вони складають 27,1% питокої ваги доходів у 2024 р., що на 11,4% більше, ніж у попередні періоди. Найбільш стабільним показником в структурі доходів є саме місцеві податки і збори, що мають стрімку тенденцію до зростання за останні роки. Зокрема, цей

показник збільшився у обсягах із 37,4 млн грн (2022 рік) до 60,5 млн грн (2024 рік). Збільшення надходжень в бюджет Чортківської ТГ місцевих податків і зборів відбувається в основному через стале зростання Єдиного податку. На 11652,3 тис.грн зріс цей показник в порівнянні із аналогічним у 2022 р., та на 10512,5 тис.грн у співставленні з сумою у 2023 р. Причинами цього могло стати приріст платників податку на спрощеній системі оподаткування, поновлення діяльності бізнесових структур. Єдиний податок за період, що аналізується складає 50,5-56,7% частки усіх місцевих податків і зборів (максимальних 56,7% у 2024 р.). Основну питому вагу структури податку на нерухоме майно складає земельний податок з юридичних осіб та орендна плата з юридичних осіб. Ці категорії зростають впродовж трьох років і у 2024 р. досягають найвищих значень 4768,0 тис. грн. та 6477,5 тис. грн. відповідно. Земельний податок з фізичних осіб зменшується у 2024 р. в порівнянні з минулим періодом на 280,5 тис. грн. (20,8%).

9. Результати аналізу наведені в таблиці 2.6 свідчить про те, що показники фінансової стійкості Чортківської ТГ знаходяться в межах нормативних значень. Зокрема коефіцієнт місцевих податків в стабільних значеннях, впродовж трьох років має тенденцію до зростання, що є позитивним фактором для збалансованості бюджету громади. Рівень бюджетної залежності дещо менший необхідного значення, проте є тенденція його досягнення. Коефіцієнт бюджетного покриття зростає, що є позитивним явищем, але не досягає 1. Це свідчить про недостатність доходів для покриття видатків та незбалансованість бюджету громади.

10. Запропоновані і окреслені механізми досягнення фінансової стійкості та безпеки громад в сучасних умовах: бюджетне планування, податкова політика, міжбюджетні трансфери, залучення зовнішніх ресурсів, управління боргом. Запропоновано запровадження цифровізації фінансового управління та аналітики в реальному часі. Це дасть змогу відслідковувати й контролювати рух коштів, прогнозувати слабкі ділянки бюджету та оперативно реагувати на нові виклики та будь-які зміни. Окреслено процес впровадження.

Впровадження новітніх цифрових інструментів підвищить якість і ефективність адміністрування місцевих податків і зборів. Вони буквально трансформують увесь цикл: від ідентифікації платника, нарахування до стягнення на примусових засадах. Ключовою ідеєю тут може стати "Профіль платника" для органів місцевого самоврядування. У ньому може міститись інформація щодо історії платежів, маркерами ризику (протермінування, зміна структури бізнесу тощо), прогнозування надходжень. Це дасть змогу фіксувати протермінування, попереджати платників (приміром push-повідомлення).

11. На основі дослідження зарубіжного досвіду, окреслено найперспективніші іноземні практики функціонування місцевого оподаткування і досягнення фінансової стійкості: формування цифрових інтегрованих реєстрів активів громади - інтеграція даних про майно, нерухомість, землю та інше для уникнення втрачання надходжень податків і зборів; введення реального моніторингу бюджетних показників в реальному часі для швидкого реагування на зміни і ризику; створення резервних фондів та страхування ризиків громад - в багатьох країнах проявив свою ефективність, у вітчизняній практиці може реалізовуватись розробкою гарантійних програм; розвиток публічного партнерства, що будуть орієнтуватись на критично важливі напрямки в громаді, такі як логістика, водопостачання тощо. Такий підхід формує доходи в довгостроковій перспективі, які до того ж не залежать від податкової бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А.С., Грапко Н.В., Жаворонок А.В. Місцеве оподаткування в сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9 С. 975–981. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/168.pdf
2. Бак Н. А. Місцеве оподаткування в Україні: стан і перспективи посилення дієвості. *Економіка*, 2017 URL: https://economics.net.ua/files/archive/2017/No1/12.pdf?utm_source=chatgpt.com
3. Бачо Р., Пойда-Носик Н., Потокі Г. Перспективні напрямки реформування системи місцевого оподаткування України. *Економіка та суспільство*, 2021. (30). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-4>
4. Буй Т., Ковальчук О. Фінансова децентралізація та фіскальний дисбаланс місцевих бюджетів в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Економічні науки*. 2020. Т. 5. Вип. 1. С. 21-26.
5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2656-VI. Дата оновлення: 06.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
6. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. Сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
7. Возняк Г. В., Капленко Г. В., Коваль В. М. Децентралізація як основа зміцнення фінансової самодостатності та розвитку територіальних громад. *Економіка і суспільство*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-24>
8. Волощук Р. Є. Місцеві податки і збори та їхня роль у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні: регіональний аспект. *Економіка та суспільство*, 19, 2018, pp. 145–151. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/145.pdf
9. Гетманець О. П., Чорна А. М., Сядриста І. І. Особливості місцевого оподаткування як основи формування доходів об'єднаних територіальних громад в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2022. Вип. 1 (30). С. 100-105

10. Десятнюк О. М., Марченко Л. І. Науково-методичні детермінанти податкової політики в умовах трансформації національної економіки. *Світ фінансів*. 2021. №4 (69). С. 8-19.

11. Десятнюк О.М., Ткачик Ф.П Роль податкового потенціалу в розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Світ фінансів*. 2021. № 1(66). С. 77–88.

12. Дубина М. В. Оцінка бюджетної децентралізації та її вплив на фінансову стійкість місцевих бюджетів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 29. С. 100–104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2018_29_21

13. Європейська Комісія. «Cohesion Fund (CF)». URL: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/cohesion-fund-cf_en

14. Європейська Комісія. «European Regional Development Fund (ERDF)». URL: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-regional-development-fund-erdf_en

15. Західна О. Р., Дубик В. Я., Даниляк Я. А. Вплив місцевих податків та зборів на фінансову стійкість територіальних громад в умовах війни. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 6. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.6.12>

16. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. Open Budget. URL: <https://openbudget.gov.ua>

17. Ісаншина Г., Дубинська О. Податкова децентралізація в умовах реформи місцевого самоврядування. *Галицький економічний вісник*. 2020. №5. С. 93-104.

18. Кабінет Міністрів України. «Мінфін: Уряд затвердив Стратегію цифрового розвитку системи управління державними фінансами до 2030 року». 13 травня 2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-uriad-zatverdyyv-stratehiiu-tsyfrovoho-rozvytku-systemy-upravlinnia-derzhavnymy-finansamy-do-2030-roku>

19. Камінська І.М. Діагностика фінансової стійкості регіонів України. *Економічні науки: збірник наукових праць*. Луцьк, 2018. Випуск 5(20). Ч. 1. С. 168-182
20. Копилюк О. І., Тимчишин Ю. В., Музичка О. М. (2021). Фінансова стійкість у системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*, 2021. 3, 81-87.
21. Костирко Л. А., Велентейчик Н. Ю. Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Фінансовий простір*. 2016. №1. С. 83–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2016_1_13
22. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 33-53. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.033> URL: https://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=4899
23. Лютий І., Спасів Н. Оцінка фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад. *Фінанси України*. 2019. № 7. С. 92-112.
24. Овчинніков А.В. Місцеве оподаткування в Україні: еволюція та перспективи його розвитку. 2017. URL: https://economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/106.pdf
25. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/budget-policy>
26. Офіційний сайт Чортківської міської ради. Міський бюджет. Звіти. URL: <https://www.chortkivmr.gov.ua/ekonomika/byudzheth-mista-chortkova-n/>
27. Петрова І. В. Роль місцевих податків у формуванні бюджетів громад. *Економіка і держава*. 2020. №6. С. 47-51.
28. Пітюлич М. М., Крупка А. Я., Мінкович В. Т., Чакій О. І. Детермінанти розвитку та їх вплив на фінансову стійкість територіальних громад. *Регіональна економіка* 2023. 107(1). С. 34–44. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1-4>

29. Піхоцька О., Блавт А. Механізм досягнення самодостатності територіальної громади. *Академічні візії*. 2023. Вип. 24. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10034978>

30. Плотнікова К. Окремі аспекти оподаткування на місцевому рівні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». 2022. №33. С. 92-99.

31. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

32. Славкова А. А. Податкові надходження в доходах місцевих бюджетів України та їх фіскальний потенціал. *Бізнес Інформ*. 2024. № 2. С. 210-220.

33. Славкова А., Колісник Д. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. С. 138–145. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138>

34. Хатнюк Н., Поб'янська Н.. Зарубіжний досвід податку на нерухоме майно: запровадження позитивних положень у національне законодавство. *Наше право*, 2023 (2), 166-171.

35. Шаповалов Є. О. Роль місцевих податків і зборів в умовах децентралізації. *Інноваційна економіка*. 2022. №1. С. 180-187.

36. Швабій К., Богдан Т., Джус М., Кошук Т., Новицька Н., Пасічний М., Онищук І., Остріщенко Ю. Діагностика системи місцевого оподаткування : аналіт. звіт. Київ : Growford Institute, 2023. 216 с.

37. Шевчук В.Й. Голдиш Н. М.. Роль та сутність системи місцевого оподаткування в контексті Податкового кодексу України. *Культура народів Причорномор'я*, 2012, pp. 139–141. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/59545>.

38. Bird R. Taxation and Decentralization. *Poverty Reduction and Economic Management (PREM) Network*. 2010. No. 38. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/221831468153883993/pdf/576570BRI0EP380Box353765B01PUBLIC1.pdf> (date of application: 10.12.2024).

39. Felis, P., & Gołębiowski, G. (2021). Tax expenditures in local taxes-an effective instrument of local tax policy? The example of Poland. *The Example of Poland (December 24, 2021)*. *CE*, 393-414.

40. Götze, V., & Hartmann, T. (2021). Why municipalities grow: The influence of fiscal incentives on municipal land policies in Germany and the Netherlands. *Land Use Policy*, 109, 105681.

41. Karran, T. (2024). Local taxing and local spending: international comparisons. In *Local Government Finance* (pp. 53-83).

42. Ly T., Paty S. Local taxation and tax base mobility: Evidence from France. *Regional Science and Urban Economics*. 2020. Vol. 82. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0166046218301170?via%3Di> hub (date of application: 10.12.2024)

43. OECD. *Tax Administration Digitalisation and Digital Transformation Initiatives*. Paris: OECD Publishing, 2025. DOI: 10.1787/c076d776-en. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-digitalisation-and-digital-transformation-initiatives_c076d776-en/full-report/component-9.html

44. Owens, J. (2022). Financing local government: An international perspective with particular reference to local taxation. In *Local government economics in theory and practice* (pp. 56-86).

45. Prud'homme, R., & Navarre, F. (2022). Property taxation in France. In *Local Government Economics in Theory and Practice* (pp. 127-136).